

Ключові слова: професійно-технічна освіта, конкуренція, стратегічне управління, розвиток.

Родионова Н. Н. Стратегическое управление развитием системы профессионально-технического образования

В статье приведены результаты обоснования теоретико-методических основ организации стратегического управления национальной системой профессионально-технического образования. Установлен комплекс эндогенных и экзогенных факторов, которые оказывают влияние на функционирование системы профессионально-технического образования. Исследованы вопросы финансирования ПТУ и развития рыночных процессов при предоставлении образовательных услуг ими. Сформулированы перспективные направления исследований в сфере управления развитием системы профессионально-технического образования

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, конкуренция, стратегическое управление, развитие.

Rodionova N. N. Strategic management of development of system of vocational training

The results of ground of theoretical and methodical bases of national system of vocational education strategic management organization are resulted in the article. The complex of endogenous and exogenous factors which do the influence on functioning of the system of vocational education is set. The questions of financing of vocational education establishments and development of market processes are investigated at the grant of educational services by them

Key words: vocational training, competition, strategic management, development.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.

УДК 378.015.31-057.87-054.6:327.3

О. П. Селіванова

**ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ
МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Проблема адаптації іноземних студентів в умовах навчання в українському ВНЗ є однією з важливих проблем, яку доводиться вирішувати керівництву закладу, психологам та викладачам. Як почувається студент з іншої країни, який опинився в новому для нього

середовищі? Як допомогти йому пристосуватися до нових умов? Як прискорити процес адаптації? Від того, як довго і з якими витратами відбувається процес адаптації, залежать поточні й майбутні успіхи іноземних студентів, процес їхнього професійного становлення. Необхідно враховувати, що кожна конкретна особа персоніфікує соціальні групи, соціальні інститути, соціальні організації та системи прийнятих в суспільстві норм. Тобто будь-яка особа постає плодом тієї або іншої культури, настанов, стереотипів [1, с. 25 – 27].

Цінності культури – культури міжнаціональних відносин, толерантності, міжкультурного діалогу – набувають особливу значущість у міжкультурному спілкуванні.

Низька культура міжнаціональних відносин студентів перешкоджає конструктивності міжкультурного діалогу, в наслідок чого ми спостерігаємо в іноземних студентів нетерпимість до чужої думки, егоїзм, амбітність, категоричність суджень, нездатність йти на компроміс, відсутність здорового глузду, наявність національних забобонів, нерозуміння реальних процесів, що відбуваються в суспільстві, світі, відсутність у студентів культури розуміння і культури сприйняття відмінностей, втрата правильності сприйняття себе (концепція «Я») та інших (концепція «Вони»), культурицентризм [2, с. 34.].

Вся історія міжнаціональних відносин – це конструктивний діалог, який пронизує всю структуру міжнаціональних взаємодій і за своєю суттю є засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умовою взаєморозуміння і взаємодії народів.

Вивчаючи наукову літературу ми з'ясували, що проблемами діалогу займалися давньогрецькі філософи-софісти (Сократ, Платон, Аристотель), філософи епохи еллінізму. На початку ХХ століття цією проблемою займалися М. Бубер, Ф. Гогартен, Ф. Розенцвейг, О. Розеншток-Хюссі, Р. Коен, Ф. Ебнер та інші. Класиком теорії діалогу вважають М. Бубера. Його праця про діалог «Я і ти» вийшла російською мовою лише в 1993 році. Проблемами діалогу займалися в соціолінгвістиці (Л. Щерба, Л. Якубинський), літературній та філософській герменевтиці (Х. Гадамер), феноменології (Х. Гуссерль, М. Мамардашвілі), фундаментальній онтології (М. Хайдеггер), літературознавстві і семіотиці (А. Аверінцев, М. Бахтін, М. Лакшин, Ю. Лотман), в основах комунікації (А. Міль, В. Борев) та інші. Взаємодію культур досліджували К. Леві-Стросс, Р. Хершковец, С. Артановський, С. Арутюнов, Б. Єрасов, Л. Йонин, Н. Іконникова та інші.

Діалогічні відносини універсальні, вони пронизують всі прояви людського життя. Виходячи з універсальності діалогічних відносин, М. М. Бахтін аналізує культуру через діалог. Культура, у його розумінні, живе діалогом культур, в діалозі – її сенс, її унікальність [3, с. 144.].

Ми з'ясували, що багатозначність терміну «культура» не дає можливості для чіткого, змістовного та однозначного розуміння. Проте зусилля багатьох учених наблизили нас до розуміння культури як

складного соціального феномену, що стосується буквально всіх сторін громадського та індивідуального життя [4; 5; 6]. У сучасних гуманітарних науках поняття «культура» належить до фундаментальних. Закономірно, що воно є центральним і в міжкультурній комунікації.

На думку В. Грехнева, культура – це те, що створює, формує людей, і одночасно те, за допомогою чого люди стають соціально активними, професійно зрілими й цілеспрямованими [4, с. 143].

В. Межуєв розуміє культуру як «соціально-прогресивну творчу діяльність людства у всіх сферах буття і свідомості, спрямовану на перетворення дійсності, перетворення багатства людської історії у внутрішнє багатство особистості, на всебічне виявлення і розвиток сутнісних сил людини, її саморозвиток» [5, с. 256].

Мета нашої статті є теоретичний аналіз діалогу культур як засіб формування культури міжнаціональних відносин.

Діалог культур – це спілкування багатьох унікально-загальних осіб, домінантою якого є не пізнання, але взаєморозуміння. «У глибинній ідеї діалогу культур формується нова культура спілкування. Мислення і буття іншої людини не тільки поглиблено в кожному з нас, воно – це інше мислення, інша свідомість, внутрішньо насущне для нашого буття» [6, с. 9 – 32].

Діалог – це завжди розвиток, взаємодія. Це завжди об'єднання, а не розкладання. Він – це показник загальної культури суспільства. «Діалог не засіб, а самоціль. Бути – значить спілкуватися діалогічно. Коли діалог закінчується, все кінчається. Тому, діалог, по суті, не може і не повинен закінчуватися» [3]. За М. Бахтіним, великі явища в культурі народжуються тільки в діалозі різних культур, тільки в місці їх перетину. Здатність однієї культури опановувати досягнення іншої – одне з джерел її життєдіяльності. «Чужа культура тільки в очах іншої культури розкриває себе повніше і глибше. Один сенс розкриває свої глибини, зустрівшись і зіткнувшись з іншим, чужим змістом, між ними починається як би діалог, який долає замкнутість і однобічність цих значень, цих культур. При такій діалогічній зустрічі двох культур вони не зливаються і не змішуються, а взаємозбагачуються» [3]. Наслідування чужої культури або повне неприйняття її повинні поступитися місцем діалогу. Для обох сторін діалог двох культур може бути плідним. «Ми ставимо чужій культурі нові питання, яких вона сама собі не ставила, ми шукаємо у ній відповіді на ці питання, і чужа культура відповідає нам, відкриваючи перед нами нові свої сторони, нові смислові глибини» [2].

Діалог культур – це потреба у взаємодії, взаємодопомозі, взаємозбагаченні. Він постає як об'єктивна необхідність і умова розвитку культур. У діалозі культур передбачається взаєморозуміння. А у взаєморозумінні передбачається єдність, схожість, тотожність. Тобто діалог культур можливий лише на основі взаєморозуміння, але разом з тим – лише на основі індивідуального у кожній культурі. А спільним, що поєднує всі людські культури, є їхня соціальність, тобто людське і людяне.

На нашу думку діалогічність передбачає зіставлення національних цінностей і вироблення розуміння того, що власне етнокультурне співіснування неможливе без поважного і дбайливого ставлення до цінностей інших народів.

Ми погоджуємось з думкою багатьох учених [2; 3; 4; 5], що діалог – це універсальний засіб пізнання світу. Його організація дає можливість спілкуватися через знання, а знання отримувати через спілкування. Саме в діалозі відбувається розвиток творчих комунікативних, рефлексивних здібностей. Одна з головних умов організації діалогу – це створення атмосфери довіри і доброзичливості, свободи і взаєморозуміння, співтворчості рівних і різних. Діалогізація є одним з суттєвих чинників ефективності виховного процесу.

Вплив однієї культури на іншу реалізується лише в тому випадку, якщо існують необхідні умови для такого впливу. Діалог двох культур можливий тільки при певному зближенні їхніх культурних кодів, наявності або виникненні загальної ментальності; – це проникнення в систему цінностей тієї або іншої культури, повага до них, подолання стереотипів, синтез самобутнього і інонаціонального, який призведе до взаємозбагачення та входження у світовий культурний контекст. У діалозі культур важливо побачити загальнолюдські цінності взаємодіючих культур. Необхідність діалогу культур є умовою самозбереження людства. А формування духовної єдності є результатом діалогу сучасних культур.

Зустріч між цивілізаціями – це завжди за своєю суттю – зустріч між різними типами духовності або навіть різними реаліями. Повноцінна зустріч передбачає діалог. Щоб вступити в гідний діалог з представниками несвітової культури, необхідно знати і розуміти ці культури.

Культура є надбанням всього людства, як результат взаємодії народів. Взаємодія культур – це стародавній історичний процес, вектори якого можуть мати і протилежні напрямки. Перший напрямок характеризується взаємопроникненням, інтеграцією, у процесі яких формується фундамент для вирішення будь-якого конфлікту на основі діалогу. У другому напрямку домінує одна культура над іншою, відбуваються процеси насильницької асиміляції, які в майбутньому можуть спровокувати міжнаціональний конфлікт. У процесі взаємодії різних культур виникає можливість порівняльної оцінки досягнень, їхніх цінностей та ймовірності запозичення. На характер взаємодії культур народів впливає не тільки рівень розвитку кожної з них, але й конкретно соціально-історичні умови, а також і поведінковий аспект, що ґрунтується на можливій неадекватності положення представників кожної з взаємодіючих культур [7].

Зазначимо, що загальнолюдська культура – це ніби дерево з багатьма гілками. Культура народу може процвітати лише тоді, коли процвітає загальнолюдська культура. Тому, піклуючись про національну, етнічну культуру, слід дуже турбуватися і про рівень загальнолюдської

культури, яка єдина і різноманітна. Діалог є формою міжнаціонального спілкування, що передбачає і взаємозбагачення національних культур, і збереження їхньої самобутності.

Чим більш розвинена національна культура, тим більше вона здатна до залучення в сферу духовного спілкування, цінностей культури різних націй і тим більші можливості вона представляє для духовного збагачення особистості. Характер сприйняття залежить і від змісту цінностей культури, і від комплексу індивідуально-особистісних особливостей реципієнта. Сприйняття цінностей культури здійснюється на основі порівняння попереднього досвіду і нового. При цьому пізнання відбувається не тільки на раціональній, але й на ірраціональній основі. Почуття стимулюють розуміння або перешкоджають розумінню, встановлюють його межі. Сприйняття іонаціонального здійснюється за допомогою порівняння елемента культури іншої нації з аналогічним у власній національній культурі. Порівняння – є основа будь-якого розуміння і мислення. Чужа культура засвоюється тільки у процесі практичної діяльності, навчальної чи іншої. Людина досягає вищого культурного розвитку тоді, коли велика духовна робота відбувається в ній самій. Але дійти цього вона може лише завдяки спілкуванню. Пізнання духовної культури іншої нації припускає емоційно-інтелектуальну активність суб'єкта сприйняття, систематичність накопичення знань про зміст іонаціональних культурних цінностей. На відміну від сприйняття, яке має одноразовий характер, освоєння – більш тривалий процес – може тривати століття. У процесі сприйняття і освоєння іонаціонального важливе значення має духовний зміст культурного середовища нації. Без чуттєвого пізнання неможливий процес засвоєння цінностей культури. Свого часу Белінський говорив, що таємниця національності кожного народу полягає не в його одязі й кухні, а в його, так би мовити, манері розуміти, сприймати речі [8].

Таким чином для взаєморозуміння і проведення діалогу не достатньо однієї доброї волі, але необхідна крос – культурна грамотність (розуміння культур інших народів), яка містить: «усвідомлення відмінностей в ідеях, звичаях, культурних традиціях, здатність побачити загальне і різне між різними культурами і поглянути на культуру власної спільноти очима інших народів» [6, с. 47]. Але щоб розуміти мову чужої культури, людина повинна бути відкритою до вітчизняної культури. Від рідної – до вселенської, тільки так можна досягнути краще в інших культурах. І тільки в такому випадку діалог буде плідний. Беручи участь в діалозі культур, треба знати не тільки свою культуру, але і суміжних культур і традицій, вірувань і звичаїв.

Теоретичний аналіз діалогу культур дозволив нам прийти до висновку, що необхідно систематично вдосконалювати й оновлювати навчально-виховний процес, створюючи умови для конструктивного міжнаціонального діалогу. Освоєння культурних відносин починається з усвідомлення цінностей, норм і їхніх проявів у міжкультурних ситуаціях

На нашу думку, необхідно здійснювати виховання за рахунок міжкультурної взаємодії великих і малих культур. Цей процес поряд з розвитком загальнонаціональної культури збагачує і домінуючі, і малі культури. Подібна тенденція припускає сполучення через виховання культурних цінностей всіх учасників міжкультурного діалогу, створення загального культурного і національного простору, в межах якого кожен знаходить соціальний і етнічний статус, визначає приналежність до тих або інших мов, суб- і макрокультур.

Міжкультурна освіта студентської молоді може не тільки звести до мінімуму «культурний шок» і збільшити досвід міжкультурного спілкування, але й сприяти конструктивним міжнаціональним відносинам, оптимальному діалогу в різних сферах життя, і вчить бути більш терпимими у людських стосунках.

Список використаної літератури

1. Андреева Л. С. Развитие у иностранных студентов потребности в межкультурном взаимодействии / Л. С. Андреева // Теория и практика преподавания РКИ: достижения, проблемы и перспективы развития : материалы V Международной научно-метод. конф., Мн. :, 16 – 17 июня 2011г. – Мн. : Изд. центр БГУ, 2011. – С. 25 – 27. **2. Фархшатова Г. Р.** Формирование основ межкультурной толерантности у учащихся в условиях социальных перемен : автореф. дис. на получение науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теория и методика профессионального образования» / Г. Р. Фархшатова. – М., 2005. – 20 с. **3. Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М Бахтин. – М., 1986 – 256 с. **4. Грехнев В. С.** Культура педагогического общения : кн. для учителя / В. С. Грехнев – М. : Просвещение, 1990. – 143 с. **5. Межуев В. М.** Проблемы философии культуры // В. М. Межуев. – М. : Наука, 1984. – 256 с. **6. Сайко Э. В.** О природе и пространстве действия диалога // Социокультурное пространство диалога / под ред. Э. В. Сайко. – М., 1999. – 9 – 32 с. **7. Иванова С. Ю.** К вопросу об этнокультурном взаимодействии / С. Ю. Иванова // Северный Кавказ в условиях глобализации. – Ростов-н/Д., 2001. **8. Вострякова Ю. В.** Проблемы познания в диалоговом пространстве современной культуры / Ю. В. Вострякова // Философско-методические проблемы науки и техники. – Самара, 1998. – С. 78 – 81.

Селіванова О. П. Діалог культур як засіб формування культури міжнаціональних відносин

ВНЗ України відрізняються полікультурним освітнім простором: в них переважає змішаний національний склад. Але, незважаючи на це, в іноземних студентів досить низький рівень сформованості культури міжнаціональних відносин, готовність до конструктивного діалогу з представниками інших культур теж не на дуже високому рівні. Вся історія міжнаціональних відносин – це конструктивний діалог, який

пронизує всю структуру міжнаціональних взаємодій і за своєю суттю є засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умовою взаєморозуміння і взаємодії народів.

Ключові слова: толерантність, деструктивні елементи, діалог, взаємодія культур, самозбереження людства.

Селиванова О. П. Диалог культур как способ формирования культуры межнациональных отношений

Вузы Украины отличаются поликультурным образовательным пространством: в них преобладает смешанный национальный состав. Но, не смотря на это, у иностранных студентов достаточно низкий уровень сформированности культуры межнациональных отношений, готовность к конструктивному диалогу с представителями иных культур тоже не на очень высоком уровне. Вся история межнациональных отношений – это конструктивный диалог, который пронизывает всю структуру межнациональных взаимодействий и по своей сути является средством осуществления коммуникационных связей, условием взаимопонимания и взаимодействия народов.

Ключевые слова: толерантность, деструктивные элементы, диалог, взаимодействие культур, самосохранение человечества.

Selivanova O. P. Dialog of Cultures as a Mean for Building- up the Culture of International Relationships

Ukrainian High Schools excel by multicultural educational sphere: mixed national groups predominate there. But in spite of it foreign students have rather low level of culture in international relations, readiness for the constructive dialog is not on a high level too in representatives of other cultures. The whole history of international relations is the constructive dialog which penetrates the whole structure of international cooperation and by itself it is a mean of accomplishment of communicative connections, a condition of mutual understanding and cooperation between the nations.

Key words: tolerance, destructive elements, dialog, interaction of cultures, mankind self-preservation.

Стаття надійшла до редакції 23.04.2012 р.

Прийнято до друку 29.06.2012 р.